

Katsaus

numero 4 1961

Pertti Hemánus:

Hilkka Pietilä:

Reijo Wilenius:

Osmo Jokinen:

Lauri Rauhala:

Polemiikkia:

Puolueeton Suomen kansa

Aterialismin uhrin

Kirjailijan ja lukijan luopuminen

Telakalta maantielle

**C. G. Jungin psykologian ääri-
viivoja**

Yrjö Massa

Reijo Wilenius:

Berliini ja sota

KULTTUURI – POLITIIKKA – TALOUS

KATSAUS

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki, Fredrikinkatu 36 B 36, puhelin 62 49 78

Vuositilaus 450 mk. Irtonumero 90 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä Kustannusoy Tähystäjän postisiirtotiliä 94711 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Ilmestyy kuudesti vuodessa

Viides vuosikerta

Jokainen kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

PUOLUEETON SUOMEN KANSA

Pertti Hemánus

Kuvitellaanpa — vaikka ei toivota — että vakoilulentäjä Boris Ivanov ammuttaisiin alas Texasissa. Valittaisiko Suomen lehdistö tapahtunutta, mutta toteaisi samalla, että vakoilua harrastavat kaikki suurvallat ja Neuvostoliitolle se on välttämätöntä oman turvallisuuden vuoksi? «Yhdysvallat menettelee vastuuttomasti, jos se käyttää tätä välikohtausta hyväkseen kärjistääkseen maailmantilannetta äärimilleen.» Julkaisivatko lehtemme oikeudenkäynnin jälkeen sydämeen käypiä kuvauksia Ivanovin vaimo-raukasta? Sääliteltäisiinkö tätä pitkään kahvipöytäkeskusteluissa?

Ivanovia ei tosin ole ammuttu alas, Francis Powers kyllä. Entäpä jos ammuttu todella olisi ollut Ivanov? En uskalla arvailla, mitä lehdistömme olisi kirjoittanut — ei kuitenkaan samaa kuin Powers-jupakan aikana. Sen osaan kuvitella, mitä kahvipöydissä olisi puhuttu. Eikä ole samantekevää, mitä niissä puhutaan.

Kalervo Siikala rikkoi kirjassaan «Kansallinen realismi» erään tabun erittelemällä avoimesti suomalaisten suhtautumista itäisiin naapureihinsa. Mutta vielä ei aika ole kypsä samantapaiselle tutkimukselle kuin Tanskassa äskettäin suoritettiin ja jonka itsekukin pystyy sosiaalisessa ympäristössä tekemään.

Lienee kansakunnalta liikaa vaadittu, että se kykenisi viileästi tarkastelemaan omaa asemaansa maapallolla. Tämä pätee ainakin pieneen kansaan, jonka itsesäilytysvaiston on katsottu vaativan historian esittämistä mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Jo tämä selittää suuren osan siitä, mitä asennetutkimus ilmeisesti toisi päivänvaloon. Lisäksi asemamme on tavallista vaikeampi verrattuna esim. asetelmaan tanskalaiset contra saksalaiset: meillä on lisärasituksena ideologinen risti-

riita. Periaatteessa onkin erotettava toisistaan kaksi asiaa: suomalaisten asenteet toisaalta venäläisiin, toisaalta kommunismiin, vaikka ne käytännössä sotkeutuvat yhdeksi vyyhdeksi.

Keski-ikäisen ja sitä vanhemman suomalaisen isänmaallisuuteen kuuluu vakaumus siitä, että venäläiset ovat kansana aina olleet perivihollisiamme. Meikäläinen koulu ei korkealta kateederiltään ole kertonut, että Suomi ei ehkä niinkään ole ollut lännen etuvartiona idän barbaareja vastaan kuin yksinkertaisesti rajamaa, jota sekä länsi että itä ovat himoineet ja kumpikin yhtä itsekkäistä syistä. Länsi oli onneksaampi, se ehti ensin. Tämän jälkeen kuvaan kuuluivat vuosisatojen ajan kummankin osapuolen huipputason organisoimat selkkaukset milloin rajakahakoiden ja ryöstöretkien, milloin laajempien sotien muodossa, kunnes vv. 1808—09 tuli idän vuoro korjata saalis.

Meidän on vaikea eläytyä viime vuosisadan mielialoihin, mutta on helppo löytää esimerkkejä siitä, että perivihollisteoria ei vielä tällöin ollut muuttunut vakaumukseksi. Suhtautuminen suuriruhtinaaseen ja tämän johtamaan kansaan tuntuu olennaisesti riippuneen siitä, missä määrin nämä kunnioittivat Aleksanteri I:n kansallemme — vastoin yleistä käytäntöä — myöntämää erikoisasemaa. Miten muuten olisi v. 1894 Helsingin Senaatintorille pystytetty Aleksanteri II:n patsas? Miksi kunnioitetut aatelissuvut Mannerheimista alkaen lähettivät perillisiään tsaarin armeijan palvelukseen?

Ilmeisesti vasta helmikuun manifestin mukana alkoivat suomalaisten venäläisasenteet perin pohjin kärjistyä ja ymmärrettävästi nämä asenteet projisioituivat suuriruhtinaasta ja hallitsevasta luokasta Venäjän kansaan. «Kun sortovuosia tarkastelee kaiken sen terrorin ja julmuuden valossa, mitä maailma on sittemmin saanut kokea, ne tuntuvat josta-kuinkin idylliseltä viktoriaaniselta tuulahdukselta», kirjoitti Siikala. Omasta mielestäni on tarpeetonta väheksyä sortovuosien kuohuttavuutta. Olennaista on, että Suomen kansa koki ne koko olemassaoloaan uhkaavina ja kaikkia moraalisia normeja uhmaavina, koska se oli vakaasti uskonut eettisten arvojen voimaan kansinvälisessä politiikassa.

Yhtä onnettomasti kuin sortovuodet vaikutti asenteiden muuttumiseen vuosi 1918. Kansalaissota koettiin voittajien taholla myös vapausotana — sen selittää venäläisten joukkojen pienikin osuus tapahtumiin. Peri-inhimillistä on sekin, että punaisia kohtaan tunnettu katkeruus siirrettiin vierasheimoihin, venäläisiin. Tämän kaiken jälkeen on turha kuvitella, että olisimme voineet myöntyä syksyn 1939 alueluovutusvaatimuksiin (olisiko myöntyminen mitään auttanut, on kokonaan toinen, toivoton ongelma). Myöntyminen joka tapauksessa olisi edellyttänyt erilaisia asenteita, erilaiset asenteet erilaista tapahtumien kehitystä viimeistään vuoden 1899 alusta.

Venäläiskauna on luonut kommunismivihan perustan. Lienee liikaa vaadittu, että periaatteet ja olot mullistanut yhteiskuntajärjestelmä pystyttäisiin näkemään laajempaa taustaa vasten. Ei kahvipöytäkesustelija tule ajatelleeksi, että kommunistinen ideologia lähinnä on yksityisomistuksen tietyssä kehitysvaiheessaan synnyttämien epäkohtien vastareaktio. Ei hän esim. vertaile tsaarin Venäjän hallitusmuotoa, sosiaalisia oloja tai elintasoa nyky-Neuvostoliiton vastaaviin.

Toisaalta taas kommunismi on syylistynyt niin monenlaiseen epäinhimillisyyteen, että sitä on helppo vihata — mutta viha ei koskaan ole myönteinen voima. Me tiedämme ja meidän on syytä tietää, että Neuvostoliiton suurteollisuus luotiin kansan kärsimyksin; mutta miksi unohdamme, että yhtä raaoin menetelmin rakennettiin aikoinaan esim. Englannin teollisuus? Viime vuosina moni älyllisesti rehellinen suomalainen on joutunut suorittamaan uudelleenarviointeja nähdessään kommunismin raa'an rakennustyön alkavan tuottaa tuloksia. Suhtautuminen

idän taloudelliseen haasteeseen riippuu nyt olennaisesti tietomäärästä. Kansantalousmies ei naura kommunismin mahdollisuuksille, skeptinen hän sen sijaan usein on. Halpahintaisin «isänmaallisuus» ei tyydy kuitenkaan skeptisyyteen, se vaatii nauramaan. Kahvipöytäkeskusteluissa ratkotaan koko ongelma pitäen mittapuuna venäläisten lippalakkien kehoutta ja epäkunnossa olevia WC-pönttöjä. Kommunismihysterian ilmenemismuodot ovat usein humoristiset, mutta sen pohja vakava: me emme tunne Neuvostoliittoa, emme osaa sen kieltä, emme ole edes riittävän kiinnostuneita siitä. Tuntemattoman pelko johtaa myös turvattuuden tunteeseen.

Ikioma lehdistömme sekä heijastaa että vahvistaa kommunismiasenteita. Kaikki tietävät ääriivasemmiston mauttoman ja kiihkomielisen tavan osallistua ideologioiden sotaan omalla puolellaan, mutta kaikki eivät osaa epäillä omaa isiltä perittyä äänenkannattajaansa. «Ideologioiden sota ei tunne väliasteita sen paremmin kuin muinaisten persialaisten uskontokaan: on olemassa vain mustaa ja valkoista, absoluuttista hyvyyttä ja absoluuttista pahuutta», kirjoitti Siikala. Tämä dualismi on tehokas laji propagandistista taktiikkaa. Lehdistömme soveltaa sitä taitavasti: se myöntää toisenkin leirin saavutukset, mutta kiistää niiden merkityksen seuraavassa lauseessa. «Voidaanpa sanoa / että Gagarinin lento oli saavutus / mutta on huomattava että Neuvostoliitossa / vallitsee diktatuuri», aloitti Pentti Saarikoski runosatiirinsa Uutisia. Gagarinin lento aiheutti monelle suomalaiselle turhauman. Aivan samoin oli Pasternakin Tohtori Zhivago aikoinaan monelle pettymys, se kun osoittautui raskaaksi romaaniksi ja jäi puoliväliin luettuna hyllylle eikä täyttänyt toivotulla tavalla sensaation tarvetta.

Kahtiajako paratiisimaiseen «vapaaseen länteen» ja «orjuutettuun kommunistileiriin» on tehokkaasti muovannut maailmankuvaamme. Kun kahden suuren valtiopyrkimykset jossakin kolkassa menevät ristiin, tuomio langetetaan tunnepohjalla kovin niukoin tiedoin. Ehkei länsi aina ole oikeassa, mutta itä on aina väärässä. Ja jos lännen omia epäkohtia ei kielletä, ne eivät vain kiinnosta. Unkarin vapaustaistelu sai lämpimän ihailumme, mutta mitä meitä liikuttavat esim. siirtomaiden kapinalliset alkuasukkaat? Jo tämä nimitysten ero ilmaisee paljon. Kuka välittäisi jostakin Portugalista? Sehän kuuluu vapaaseen länteen, ei kai siellä voi olla kovin huonoa. Ja mitä meille kuuluu Etelä-Afrikan rotukysymys? Omapa on asiansa. Meille ovat tärkeitä Persian shaahi ja hänen puolisonsa eikä Persian nuhruihin rahvas.

— «Meillä todella ilmenee naurettavaa yksililmäisyyttä, mutta vain kehittymättömissä ihmisissä. Heistä ei kannata välittää eikä Katsauksen tasoissa lehdessä kirjoittaa.»

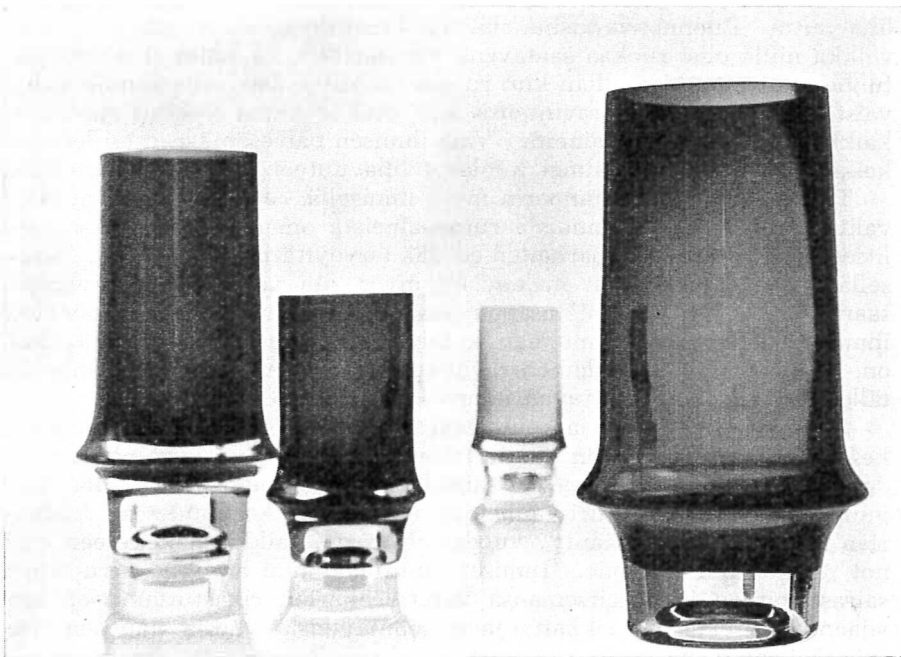
Ei, meidän ei ole jaettava ihmisiä kehittyneisiin ja kehittymättömiin ja mitätöitävä jälkimmäisten maailmankuvaa muka merkityksettömänä. Sillä on päinvastoin suuri vaikutus tapahtumiin; ns. yleisestä mielipiteestä riippuu nimenomaan kriisitilanteessa paljon. Viittasin edellä asenteittemme merkitykseen syksyllä 1939. Myöhemmin syntynyt ja klisheeksi muuttunut Paasikiven linja ei suinkaan ole vain maan ulkopoliittisen johdon asia, vaan puolueettomuuden pitäisi kuulua meille jokaiselle ja puolueettomuus taas on asennekysymys. Meidän on turha puhua ystävydestä itään päin, jos omissa oloissamme puhumme ja kirjoitamme toisin, jos pohjalla kytee aggressio tai kauna. Me tarvitsemme — kuvaannollisesti ja sananmukaisesti — tässä maassa yhtä vähän festivaalien vastaista kampanjaa kuin itse festivaaleja.

— «Jos emme aina ole tasapuolisia, siihen on selvä syy. Emme vihaa kommunistista maailmaa, mutta me pelkäämme sitä — nimenomaan me paljon kärsineet suomalaiset. Onko se koskaan tosiasiaa hylännyt maailmanvallankumouksen oppia?»

Tähän on tehtävä vastakysymys: eikö toisen puolen aggressiivisuus osaltaan riipu juuri meidän suhtautumisestamme? Eikö jyrkkyys synnyttä jyrkkyyttä? Kun paheksomme suomalaisepäluuloja kuvastavia naapurin lehtiläusuntoja, eikö meidän ensin olisi vapauduttava omista epäluuloistamme? Emme voi olla varmoja siitä, riittääkö *meidän* luottamuksemme turvaamaan rinnakkaiselon jatkuvuuden, mutta meidän epäluottamuksemme voi vain pahentaa Suomen asemaa.

Suomi on osa länttä, aivan oikein. Oman järjestelmämme avulla olemme maamme rakentaneet, pystymme sitä yhä kehittämään, emmekä kaipaa järjestelmän muutosta. Mutta on surkea harhakäsitys kuvitella, että säilytämme nykyiset elinmahdollisuutemme parhaiten kärjistämällä kahden suuren välistä ristiriitaa. Päinvastoin meidän on tunnettava oma osavastuunamme maailmantilanteessa. On löysää puhetta, on pään paneamista pensaaseen väittää, että pienten kansojen merkitys ideologioiden välisessä kylmässä sodassa on nollan arvoinen. Juuri pienet kansat sekä ns. kehittyvissä että jo kehittyneissä maissa ovat pikemminkin vaa'an-kielenä, niiltä odotetaan nyt kypsyyttä. Sen ilmenemismuotona on pyrkimys puolueettomuuteen.

Kaikkien osapuolien kannalta ilahduttavinta on tehdä samoja havaintoja, joita Arnold J. Toynbee on luonnehtinut ennustuksella: «Kuilu liberaalisen demokratian ja kommunismin välillä on aste asteelta vähenevä». Mutta kysymys järjestelmien paremmuudesta on jo tässäkin vaiheessa väärin asetettu, se on näennäisongelma. Niin kauan kuin käynnissä on urheiluhenkinen ja lapsellinenkin taloudellinen kilpailu, asiat ovat hyvin. Vasta jos kylmä sota muuttuu kuumaksi, ihmiskunta on menettänyt pelin, sillä kolmannen maailmansodan jälkeen tuskin enää kannattaisi puhua voittajista ja voitetuista. Ihmiskunnan turva on yksilöissä, jotka vakavasti pyrkivät puolueettomuuteen.

K A R H U L A - I I T T A L A

Motto:

Ellei (ihmisruumiin) kemikaalien kokoelma ole hyvin tasapainoitettu ja aineenvaihdunta niin hyvin järjestetty, ettei sitä huomatakaan, emme ole vapaita osallistumaan niihin intellektuelleihin ja esteettisiin pyrkimyksiin, joiden korkeudesta voimme ylenkatsoa koristelemattomia ravintoaineitamme. Elämän jatkuminen edes kohtuullisen terveyden tilassa on ensin tarpeen, ennen kuin voidaan ryhtyä kehittämään mitään taitaita, niiden joukossa myös ruoanlaiton taidetta.

Ancel Keys

Jo useita vuosia on tiedetty, että yleisin kansantauti maailman hyvinvoivien kansojen keskuudessa on lihavuus (on turha puhua liikalihavuudesta, koska kaikki lihavuus on liikaa!). Lääkärit ovat todenneet, että lihavuus on monien vaikeiden sairauksien perimmäinen syy, vaikka lihavuutta sellaisenaan ei haluttaisikaan katsoa sairaudeksi. Niinpä lihavuus onkin välillisesti kaikkein yleisin kuolemansyy ns. hyvinvointivaltioissa. Usein lihavuus on itse asiassa sielun sairaus niin kuin alkoholismi tai nikotinismi; ihminen pyrkii korvaamaan henkisen tyydytyksen puutteensa fyysisellä tyydytyksellä ja niin hänestä tulee «aterialisti».

Lihavuus on myös ihmislajin degeneroitumisilmiö. Luonto ei tunne lihavuutta. Luonnonvaraisina elävät eläimet eivät syö itseään lihaviksi, vaikka niillä olisi ruokaa saatavana runsaastikin. Luonto ei myöskään tunne puutostauteja; silloin kun ruokaa on riittävästi, on eläimillä kyky vaistonvaraisesti valita ravintonsa niin, että se antaa oikeissa suhteissa kaikkia tärkeitä ravintoaineita. Vain ihmisen palvelijoikseen tai lemmeikkieks kesyttämät eläimet kuolevat lihavuuteen tai puutostauteihin.

Tällainen kyky on alunperin myös ihmisellä. Jos lapsi saa vapaasti valita monista esille pannuista ruoka-aineista oman ruokavalionsa, valitsee se ravinnon, joka parhaiten edistää terveyttä ja hyvinvointia. Ihmisellä on aivan erityinen mekanismi myös sitä varten, että ravinnon saanti ja kulutus pysyisi tasapainossa. Erityinen aivokeskus säätelee ihmisen ruokahalua sen mukaan, kuinka suuri energian tarve kulloinkin on. Tunnettu amerikkalainen ravintoprofessori Ancel Keys on antanut tälle aivokeskukselle sattuvan nimen «appestaatti».

Parantunut hygienia ja kehittynyt lääketiede ovat lisänneet ihmisen keskimääräiseen elinikään vuosia toisensa perään. Nykyisin nämä vuodet ovat useimmiten kuitenkin sairauden ja vaivojen vuosia, sillä lihavuus tekee tuhojaan juuri vanhemman ikäpolven keskuudessa. Lääkärin työmäärä vain lisääntyy vuodesta toiseen, vaikka lääketieteen keinot paranevat koko ajan. Ihmiset kuluttavat nuo arvokkaat vuotensa sairastamiseen ja ansaitsemansa varat lääkärin rikastuttamiseen sen sijaan, että eläisivät rikkaita ja elämäntäyteisiä vuosia nauttien itse työnsä hedelmistä.

Ns. kulttuuri-ihminen on näköjään täydellisesti menettänyt kyvyn spontaanisti syödä niin, että terveys ja hyvinvointi mahdollisimman

tehokkaasti säilyisi tai että niitä kyettäisiin erityisesti pitämään yllä. Usein hän ei välitä ollenkaan ottaa huomioon sitä mahdollisuutta, että ruoalla olisi jotakin tekemistä hänen terveytensä kanssa. Ja niidenkin, jotka jo ravinnon merkityksen myöntävät, suhtautuminen tähän asiaan on usein sama kuin tupakanpoltoon; tiedetään hyvin, että tupakointi on terveydelle haitallista, mutta jatketaan siitä huolimatta aivan entiseen tapaan.

Salakavala syntipukki

Ravintotieteilijät ovat jo onneksi selvittäneet ne periaatteet, joiden mukaan terveellinen ruokavalio olisi pantava kokoon. Nyt on siis olemassa tieto siitä, mitä tarvitsemme ja kuinka paljon me tarvitsemme pysyäksemme terveinä ja elinvoimaisina. On olemassa tieto niille, jotka haluavat ottaa sen opikseen. Todellista syntipukkia ei kuitenkaan ole kunnolla vedetty esille. Sitä syntipukkia, joka on pilannut ihmisen luonnolliset vaistot ja turruttanut kyvyn luonnostaan syödä oikein ja sopivassa määrin.

Tämä syntipukki on ruoanvalmistustaito. Ihminen on eläinkunnan joukossa sikäli harvinainen laji, että hänelle on kyky tuntea myös ruokahalua eikä vain nälkää. Ruokahalu on se tekijä, joka saa meidät nautiskelemaan ruoasta; emme tyydy pelkästään sammuttamaan sillä nälkäämme. Ruokahalu on omiaan lisäämään elämän nautintojen joukkoon yhden lisää, syömisen nautinnon, mutta se on myös syynä siihen, että ihminen on aikojen kuluessa opetellut yhä useampia menetelmiä käsitelläkseen ruokaa niin, että syömisen nautinto olisi mahdollisimman suuri. Ruoanlaittotaidon väitetään kehittyneen suorastaan taiteeksi.

Ruoan ravintoarvon kannalta on ruoanvalmistus yleensä aina haitallinen toimenpide. Eri käsittely- ja valmistusvaiheissa menee ravintoaineita hukkaan ja vitamiineja tuhoutuu. Ruoanvalmistuksella saavutettava hyöty rajoittuu ruoan hygieenisyyden paranemiseen ja sulamisen nopeutumiseen. Ei edes sulavuuden tehon katsota sanottavasti paranevan ruoka-aineiden kypsytteisestä. Pääasiallinen syy ruoan valmistamiseen, keittämiseen, paistamiseen, kuorruttamiseen ja koristamiseen on siis maittavuuden parantaminen. Ruoka-aineet saadaan herkullisemman näköiseksi, miellyttävämmän tuntuiseksi ja makuisiksi. Ilmeinen tarkoitus on siis houkutella meidät syömään yhä enemmän ja enemmän, vaikka nykyisin tarvitsemme yhä vähemmän.

Emme voi palata takaisin siihen aikaan, jolloin ihminen söi raakaa lihaa ja kaiveli maasta juuria ravinnokseen. Eikä ruoanvalmistusta sinänsä tietenkään kannata tuomita. Jokaisen on kuitenkin herkulliseen ruokapöytään istuessaan muistettava, mikä vaara siinä piilee. Kauniin, hyvältä tuoksuvan ja herkullisesti tarjolle pannun ruoan ei pidä antaa houkutella itseään syömään yhtään sen enempää kuin yksinkertaisen ja arkisen, terveellisistä ruoka-aineista kokoonpannun aterian. Alkoholin suhteen ollaan ainakin periaatteessa oikeilla linjoilla; humaltumista pidetään sopimattomana. Yhtä sopimattomana olisi pidettävä mäsäilevää syömistä, vaikkakaan se ei aiheuta välittömästi silmiinpistäviä vaikutuksia asianomaisessa. Humalasta selviää sentään seuraavaksi päiväksi; liiallisen syömisen seurauksia sen sijaan saa laahata mukanaan usein koko ikänsä.

Ruoanvalmistustaidon loistavien tulosten vaarallisuus ei kuitenkaan rajoitu yksin vaaraan syödä liikaa. Pahempi asia on se, että taitavasti valmistamalla saadaan ravintona arvottomatkin ruoka-aineet — valkoiset viljatuotteet, pääasiassa sokeria ja rasvaa sisältävät leivonnaiset jne — maistumaan hyvältä. Ihmisen luonnollinen kyky vaistota, mikä on ter-

veellistä, johdetaan tahallisesti harhaan. Kun asiaan ovat vuosisatojen ajan vaikuttaneet lisäksi vielä monimutkaiset sosiaaliset aspektit — sokeri ulkolaisena tuotteena oli erityistä ja aluksi vain parempien piirien herkkua; siirtyminen yhä valkoisempiin viljatuotteisiin oli sosiaalisen nousun ja varallisuuden tunnusmerkkinä jne — ei ole ihme, että nykyihmisen vaisto on jo aivan mykkä. Meidän on oppimalla opittava ne tiedot, jotka vaisto sanoo jäniksille ja myyrille ja aarniometsien apinoille.

Kasvatus väärillä jäljillä

Jo pienestä lapsesta aloitetaan yleensä tuo terveyttä edistävien vaistojen turruttaminen ja harhaan johtaminen. Äidinmaidon korvikkeena käytetyt valmisteet ovat niin makeita, että lapsi tottuu liialliseen makeuteen ja saa turhan paljon kaloreita pelkistä sokerista. Ellei tällä vielä ole onnistuttu tekemään lapsesta persoa makealle, aletaan hänelle jo varhaisessa vaiheessa syöttää makeisia, suklaata ja sokeripaloja. Nämä «namit» annetaan lisäksi aina sellaisissa puitteissa — erityisinä suosion tai rakkauden osoituksina, pahan mielen hyvittäjänä jne — että lapsi väkisinikin oppii pitämään kaikkea makeata suorastaan symbolisesti «hyvänä».

Kun lapsen on aika oppia syömään samaa ruokaa kuin aikuisetkin, on tämä ruoka tavallisesti aivan sattumanvaraisesti kokoonpantua. Hänen on kuitenkin yleensä pakko syödä kaikkea mitä toisetkin, joten millekään luonnolliselle valinnalle ei jää varaa; kieltäytyminen jostakin ruokalajista katsotaan oikutteluksi ja saa sen mukaisen ojennuksen. Usein on lasten reaktio joitakin ruokia kohtaan niin voimakas, että ruoka kerta kaikkiaan tulee ylös. Mutta opettamista jatketaan.

Tavallista on myös se, että lapsille yritetään syöttää enemmän kuin he haluavat. Äitien tavallisin huolen aihe on lasten «huono» ruokahuu. Appestaatin kyky säätää ruoan määrää pilataan usein jo lapsena. Monesti ovatkin sitten varsinkin kaupunkilaislapset jo pienestä asti liian lihavia. Kun lihavan äidin ja isän seurassa lyllertää yhtä lihavia lapsia, katsotaan tavallisesti, että lihavuus on sukuvika. Perintöä ei kuitenkaan tarvitse olla muun kuin väärin ruokailutapojen.

Monilla meistä on omia erityisiä mieliruokiamme, joita jotkut väittävät suorastaan himoitsevansa. Onko silloin kysymys vielä jäljellä olevasta kyvystä valita sitä, mitä elimistö eniten tarvitsee? Yleensä tällaisilla mieliruuoilla ei ole mitään tekemistä elimistön varsinaisten tarpeiden kanssa; ennestäänkin lihavan mieliruokaa saattavat olla pannukakut mansikkahillon ja kermavaahdon kanssa, rasvattomalle ruokavaliolle määrätty potilas saattaa himoita porsaankyljyksiä jne.

Ruumiin viisaus

On kuitenkin eräs tila, jossa ihmisen elimistö ilmeisesti toimii korostuneen luonnonvaraisesti, ja se on raskauden tila naisilla. Sen aikana esiintyy usein ns. spesifistä nälkää, joka nimenomaan kohdistuu sellaisiin ruoka-aineisiin, joiden sisältämistä ravintoaineista elimistössä on puute. Tämä spesifinen ruokahuu saattaa kohdistua jopa sellaisiin aineisiin, joita normaalisti ei käytetä ravintona, kuten liituun, muurilaastiin jne. Silloinkin se on kuitenkin mielekäs; liitu on melkein puhdasta kalkkia, jonka tarve raskauden aikana on huomattavasti normaalia suurempi.

Ei tarvitse kuitenkaan välttämättä olla raskaana oppiakseen noudattamaan atavististen vaistojen vihteitä. Appestaatti toimii yleensä edel-

leen niillä, jotka ovat suunnilleen normaalipainoisia. Se on tosin säädetty eri henkilöillä vähän eri tavalla, toiset ovat luonnostaan laihahkoja, toiset lihavahkoja. Noudattamalla appestaatin antamia vihjeitä voimme helposti välttää lihomisen; on vain lopetettava ateria silloin, kun ei enää ole nälkä, ja oltava syömättä silloin, kun ei tunnu ruokahalua. Jos paino on jostain syystä pudonnut, on ruokahalu tavallisesti paikallaan siksi, kunnes kilot on taas saatu takaisin. Jos taas paino on päässyt liiaksi nousemaan, häviää ruokahalu toistaiseksi. Ei pidä syödä tavan vuoksi kun ei ole nälkä.

Kykyä vaistota terveelliset ruoat on sen sijaan vaikeampi saada takaisin, ne täytyy oppia *tietämään*. Kun tieto on hankittu, mukautuu makukin aivan ihmeellisesti sen mukaan. Ne ruoat, joiden tietää sisältävän runsaasti terveellisiä ravintoaineita, tuntuvat houkuttelevilta, kun sen sijaan vain «tyhjiä kaloreita» sisältävät ruoat menettävät kaiken viehätöksensä.

Puhutaan usein ruoka- ja juomakulttuurista. Monet katsovat vieläkin ruokakulttuuriksi sen, että osataan laittaa monimutkaisia ja erikoisia ruokalajeja. Onneksi pyritään asiantuntijapiireissä jo nykyään voimakkaasti yksinkertaistamaan ruoanvalmistusta ja suuntautumaan käytännössä siihen, että ruoka-aineita käsiteltäisiin mahdollisimman vähän ennen syöntiä. Todellista ruokakulttuuria onkin vasta se, että opitaan syömään oikein ja kohtuullisesti ja että ruoanvalmistuksessa asetetaan päähuomio sen terveellisyydelle ja vasta toisella sijalla kiinnitetään huomiota herkullisuuteen. Silti meidän ei tarvitse luopua ruoan tarjoamista aistien nautinnoista; yksinkertainen ja kaikki terveellisyyden vaatimukset täyttävä ruoka voi tuoksua ja maistua hyvältä ja se voidaan panna tarjolle niin, että se ilahduttaa silmää. Todellinen ruoan tuntija ja syömisen taitaja osaa nauttia eri ruoka-aineiden hienomistakin makuvivahteista; hän ei peitä kaikkia makuja sokerilla tai suolalla.

Turun kaupungin apuraha luovan kirjallisen työn edistämiseen kirjailija

KAARLO ISOTALOLLE

teoksista **TELAKKA** ja **MAANTIE**

TELAKKA

Romaani suurtelakan arjesta. »Isotalo todella hallitsee alansa» (Savo). »Harvinaisen kypsä ja valmis esikoisromaani.» (Turun Päivälehti) »Ansiokas työläisromaani.» (Turun Sanomat) 270 siv. 650/880: —

MAANTIE

Romaani työttömyydestä. »Tähän asti paras suomalainen romaani työttömyydestä.» (Aarne Laurila, Sos.dem.) »Vakava ja aito, totuudellaan vaikuttava romaani.» (Pekka Tarkka, Hels. San.) 278 siv. 650/930: —

»Kirkas ja rehellinen kertoja.»
(Kauko Kula, Kirjastolehti)

K A R I S T O

Kirjoitus on alun perin esitetty alustuksena Kulttuurin Vapauden Kongressin (Congrès pour la Liberté de la Culture) järjestämässä 'suljetussa' keskustelutilaisuudessa. Olen kiitollinen keskustelussa saamistani virikkeistä, joiden perusteella olen selventänyt eräitä kohtia.

Reijo Wilenius

KIRJAILIJAN JA LUKIJAN LUOPUMINEN

Kirjallisen yhteisön asema nykyaikaisessa yhteiskunnassa

Kirjallisen kommunikaation tapahtumaa voidaan tarkastella lähes lukemattomista näkökulmista. Käsitellen sitä seuraavassa ennen muuta *lukijan* kannalta. Keskeisessä asemassa on silloin lukemisen tapahtuma.

Haluan kohta alkuun sijoittaa lukemisen tapahtuman laajempaan yhteyteensä. Toisaalta lukeminen luo sosiaalisessa kentässä *kirjallista yhteisöä* kirjoittajan ja hänen lukijoittensa välillä. Toisaalta lukeminen jäsentyy lukijan muuhun henkiseen elämään. Yksilön henkinen elämä voidaan — niin sanoakseni Wittgensteinin menetelmää käyttäen — jakaa sellaisiin kielen merkitsemiin kokonaisuuksiin kuin lukeminen, katseleminen, kuunteleminen, ajatteleminen, ymmärtäminen jne, jotka osittain peittävät toisensa. Lopussa palaan lukemisen ja ymmärtämisen/ajattelemisen tapahtuman keskinäiseen yhteyteen. Tässä riittää toteamus, että lukeminen on nykyään yksilön henkisen elämän pääasiallinen virittäjä.

Esitän aluksi yleisen väitteen: tiedotusvälinetekniikan kehityksen ansiosta esiintyy nykyaikaisessa yhteiskunnassa luettavan, kuultavan ja katseltavan liikatarjontaa, joka aiheuttaa lukemisen, kuuntelemisen ja katselemisen korruptiota. Nämä henkisen elämän perustoiminnot irtautuvat intiimistä yhteydestä ymmärtämisen ja ajattelemisen tapahtumaan. Vain tässä yhteydessä ne luovat yksilöllistä henkistä elämää. Rajoitun otsikon mukaan tarkastelemaan lukemisen kriisiä ja sen vaikutusta kirjallisen yhteisön hajoamiseen.

Sitä ennen on kuitenkin esitettävä muutama huomautus siitä, miten tiedotusvälinetekniikan kehitys on vaikuttanut *kirjailijan* asemaan kirjallisessa yhteisössä.

Nykyistä tilannetta leimaa sanankäyttäjän, kirjailijan suhteellinen voimattomuus. Kirjallisessa yhteisössä vaikuttaa välitekiä, jonka vaikutusvalta on kasvanut sitä mukaa kuin sanan monistaminen ja markkinointi massayhteiskunnassa on vaatinut yhä suuremman ja kalliimman koneiston: *sanan välittäjä*, julkaisija ja kustantaja. Kirjailijan asema heikentyy sanan välittäjän aseman vahvistuessa. Tämä on ollut yleinen kehityssuunta, jota ei ole riittävästi tarkattu.

En halua väheksyä julkaisijan ja kustantajan tehtävää kirjallisessa kommunikaatiossa. Käsikirjoitus ei riittävästi saavuta massayhteiskunnan jäseniä, ellei joku hoida sen monistamisen ja markkinoinnin suurta koneistoa. Mutta rakenteellisesti oikeassa kirjallisessa yhteisössä on sanan välittäjän tehtävä pelkästään palveleva. Hän on ikkuna, jonka läpi lukija näkee kirjoittajan hahmon. Niin hyvin kommunistisessa kuin kapitalistisessa yhteiskunnassa on tämä ikkuna useasti likainen.

Sanan välittämisen koneiston väärinkäyttö on rinnakkainen ilmiö puolueaparaatin väärinkäytölle nykyaikaisessa demokratiassa. Kirjallisen yhteisön hajoaminen on samanlainen kuin poliittisen yhteisön hajoaminen. Poliittisen yhteisön vanhan aristotelisen idean mukaan pitäisi vallita suora kontakti valtion johtajien ja kansalaisten välillä. Ny-

kyisessä massayhteiskunnassa ei välitön kontakti ole enää mahdollinen: tarvitaan välittäjä. Tästä tarpeesta ovat syntyneet puoluekoneistot, joiden hoitajat kuitenkin tavallisesti käsittävät tehtävänsä väärin. Puoluekoneistosta tulee itsetarkoitus, yhteiskunnan elämän kannalta mielellön valtamonopoli, joka saattaa niin tavalliset kansalaiset kuin valtion viralliset johtajat tosiasialliseen voimattomuuden tilaan. *C. Wright Mills* on osoittanut tämän selvästi amerikkalaisen demokratian kohdalla. On mahdollista ja toivottavaa, että tämä tilanne on vain väliaikainen ihmiskunnan kypsymättömyyden ilmaus; se ei vielä osaa oikein käyttää käsiinsä vasta tulleita välineitä; ajaa autonsa seinään.

Kummassakin tapauksessa, niin poliittisessa kuin kirjallisessa yhteisössä, merkitsee kypsyminen, oikean yhteisömuodon löytäminen, sen varsinaisten jäsenten havahtumista. Kirjailijan ja lukijan käsissä on kirjallisessa yhteisössä aina perimmäinen valta; heidän on tultava tietoisiksi tästä tosiseikasta.

Miten ilmenee tämä sanankäyttäjän tosiasiallinen voimattomuus sanan välittäjän, julkaisuvälineiden omistajan, edessä?

Kirjailijalla on edessään kokemustensa, elämystensä, mielikuviansa, ajatustensa universumi. Mitä hän tästä kaikkeudesta hahmottaa kirjalliseksi teokseksi, on ensi kädessä *hänen* asiansa. Jos julkaisija/kustantaja puuttuu siihen ohjaavasti 'liikeperiaatteiden' tai poliittis-sosiaalisten käsitystensä mukaan, tai liian ahtaan esteettisen teorian mukaan, vääristyy tämä perustava prosessi. On tosiasia, että sellaista sanan ohjaamista ja vääristämistä harjoitetaan. Voidaan kiistellä siitä, missä määrin sitä tapahtuu. Ehkä enemmän lehden- kuin kirjankustantajain taholla. Olemme niin tottuneet tähän tosiasiaan, että tuskin sitä huomaamme. Tämä on tilanne 'vapaassa' länsimaisessa yhteiskunnassa. Tietenkin se on valoisampi kuin kommunistisessa yhteiskunnassa. Meillä sentään 'liikeperiaatteet' voivat sallia teoksen julkaisemisen, vaikka sen sisältö ei lankea yhteen kustantajan näkemyksen kanssa. Meillä myös kustantajan 'liberaalinen', 'kulttuuriystävällinen' traditio voi pelastaa teoksen. Ja on olemassa oikeutettua teosten/kirjoitusten muokkaamista; rajasta voidaan kiistellä.

Miten syntyy kirjailijan-lukijan kontakti hyvin toimivassa kirjallisessa yhteisössä?

Yhteisön käsitteeseen kuuluu sen jäsenten vuorovaikutus. (*Simmel*: yhteisö on siinä, missä useita yksilöitä tulee vuorovaikutukseen.) Kirjailija ei ole universumissa yksinään: hän on siinä lukijoittensa kanssa. Hän kirjoittaa erälle lukijakunnalle. Muuten ei hänen *sanankäytöllään* ole mitään mieltä, sillä sana on alkuperäisesti ja oleellisesti kommunikaatioväline. Hän pyrkii *ilmoittamaan jotakin lukijoilleen*. Siinä mielessä lukija kirjallisessa yhteisössä vaikuttaa kirjailijan työhön.

Onko tämän vaikutuksen toteaminen truismi? Nähdäkseni ei ole; juuri tässä alkaa kirjallisen yhteisön nykyinen hajoamisprosessi. Modernin kirjallisuuden myötä on syntynyt edelliselle vastakkainen teoria, jonka mukaan kirjailija/runoilija ei varsinaisesti pyri (eikä pysty) siirtämään elämystään lukijaan. Pentti Holappa on poleemisesti kuvannut tätä asennetta kirjoituksessa «Nykyrunouden selittäjät». Runoilijan *ei tarvitse* voittaa sitä vastusta, yksinkertaistavaa kieltä, joka avaa väylän kirjalliseen yhteisöön. Tätä teoriaa voidaan puolustaa, ja sen ominaisuuksiin kuuluu, ettei sitä voida kumota. Sen perusteella voidaan selittää eräs osa nykyrunoutta. Sikäli kuin kustantajien 'seulamiehet' ja johtavat kriitikot ovat sen omaksuneet, se ohjaa modernia kirjallisuutta tiettyyn uomaan. Missä määrin, siitä voidaan kiistellä.

En toistaiseksi käsittele pitempään kirjailijan-kustantajan suhdetta. Merkitsen vain käsitykseni, että sosiaalinen kehitys on tällä kohdalla vasta alkuvaiheissaan. Sopeutuminen teknillisten välineiden asianmu-

kaiseen käyttöön ei ole vielä tapahtunut. Kirjailijat korporaationa eivät ole toistaiseksi tajunneet asemaansa ja valtaansa. Kustannusliike ei ole ensi sijassa likeyritys, vaan se on ensi sijassa sosiaalinen (julkinen) instituutio, *vaikka* se olisi yksityisessä omistuksessa. Sen tehtävänä on välittää kirjailijan vääristämätön sana kirjallisen yhteisön kuluttajajäsenille. Sitä voidaan verrata julkiseen liikennelaitokseen, jonka tehtävänä ei ole hankkia voittoa (kuten monet kuvittelevat), eikä liioin kärsiä tappiota ('liikeperiaatteita' ei voida kokonaan sivuuttaa), vaan kuljettaa kunnan asukkaita paikasta toiseen.

Kun kirjailija luopuu kirjallisesta yhteisöstä, tekee saman myös lukija. Lukijan luopumisen tiet on nyky-yhteiskunnassa tasoitettu mo-
neen suuntaan.

Käsittelen ensiksi lukijan luopumisen motiiveja ja sitten sen syitä.

Muuan motiivi on lukijakunnan aavistus, ettei kirjailijalla ole heille mitään *ilmoitettavaa*. Linaan Pekka Lounelan esseetä «Runoilijan viesti»: «Kun avaan runokokoelman, asetan sen tekijälle kysymyksen: 'Oliko Sinulla asiaa minulle, kun kirjoitit tämän?' Edellytän saavani vastauksen runoista.» Jos vastauksena on ryöppy sanoja, joiden merkitys pysyy kirjoittajan salaisuutena, lukija ymmärtää yskän ja siirtyy sanomalehden ääreen. Tämä huomautus ei tietenkään koske kaikkea modernia kirjallisuutta.

Ensimmäinen luopumisen motiivi on siis siinä, ettei kieltä käytetä siihen tarkoitukseen, mihin se on syntynyt: kommunikaatioon. Toinen mahdollinen motiivi on luettavan etäisyys lukijan ongelmista. Tämä motiivi tulee tietysti aina rajoittamaan hyvän kirjallisuuden lukijapiiriä. Tarkastelen vain niitä tekijöitä, jotka eivät ole lukijan vallassa.

On vielä kerran palattava kustantajan/julkaisijan toimintaan. Kirjojen ja lehtien kustantaminen on Suomessa keskittynyt varsin harvoin käsiin; kustantajat ovat yleensä suuromistajia (tämä sanottuna ilman marxilaista miiniä); heidän taaimmainen sosiaalinen intressinsä on siten yleensä *status quon* säilyttäminen. He eivät portinvartijan työs-
sään voi tietenkään johdonmukaisesti ilmaista kantaansa, koska se sotii liikeperiaatteita vastaan, ja heidän porttinsa kautta kulkee jatkuvasti myös yhteiskunnallisesti ei-konservatiivista, jopa radikaalia tekstiä. Tilanne näyttää huomattavasti parantuneen 20—30-luvuilta. *Enemmän* kuin kirjojen kustantamisen alalla vaikuttaa Suomessa nykyään sanan välittäjän valikoiva konservatiivinen maku siinä, mitä saa/ei saa kirjoittaa suurimmissa aikakauslehdissä. Se mitä kirjallisen yhteisön kuluttajat saavat eteensä on (yleensä) käynyt konservatiivisen seulan läpi. Missä määrin, siitä voidaan kuten sanottu kiistellä.

Suurkustantajien asenne vaikuttaa kirjoittajiin siten, että nämä, sikäli kuin mahdollista, kaihtavat problematiikkaa, jonka pääseminen sananvälittäjän ahtaasta portista on epävarmaa. Turvallisinta on pysytellä puhtaasti kirjallisessa (non-committed) sfäärissä. Konservatiivinen kustantaja, joka halukkaasti esiintyy liberaalina, sallii kyllä *esteettisen* radikalismien. Hän tietää, että nuoriso, joka (Qvistin mukaan) muodostaa hyvän kirjallisuuden lukijapiirin rungon, kaipaa *jotakin* radikalismia, ja niin kauan kuin se on laadultaan esteettistä, on kaikki hyvin. En väitä, että tämä kustantajan ajatuskulku on tietoinen, mutta se tekee monet ilmiöt ymmärrettäviksi.

Mutta syytä siihen, että kirjallisuus kaihtaa lukijakunnan aktuaalista problematiikkaa, on myös kirjailijassa kustantajasta täysin riippumatta.

Holappa on aivan oikein huomauttanut, että nykyrunoutemme on yleisilmeeltään passiivista. «Minän ilmaukset ovat estyneitä eikä vierok-
suttujen arvostusten lopulliseen kukistamiseen pyritä. Kysymysten käsittely siirretään mieluummin esteettis-mystilliselle alueelle.» Luulen, että tämä pitää suurin piirtein paikkansa. Runoilija saattaa viihtyä tällä

«mystillisellä alueella», eikä kukaan voi kiistää häneltä oikeutta siihen; mutta lukijalta riistetään inhimillisen kontaktin mahdollisuus.

Voi herätä vastaväite, että propagoin vanhan 'romanttisen' kirjallisuuden asiaa. Tämä on väärinkäsitys. Avoin ilmaisu, joka ottaa kommunikaation taakan, voi olla (ja on ollut) epäromanttista.

Torjun sen vastaväitteen, että haluan väheksyä modernismia sellaisenaan vanhan ilmaisun hyväksi. Toisaalta juuri kirjallista modernismia on kiitettävä siitä, ettei se ole antanut kielen standardisoitua, jähmettyä, vaan on säilyttänyt sen yksilöllisen minän tarkkana ilmaisuvälineenä. Mutta on olemassa 'liian yksilöllistä' sanaa, joka on kadottanut kaiken kommunikaatioarvonsa. Missä raja kulkee, siitä voidaan kiistellä.

Siirryn lukijan luopumisen motiiveista sen syihin. Käytän tässä hyväkseni Martti Qvistin hyvää tutkimusta «Lukemisharrastus».

On tunnettu tosiseikka, että nykyaikaisen yhteiskunnan läpi käy erilaisten painotuotteiden hyökyaalto. Tilanne on uusi ja väistämätön: se perustuu painotekniikan edistykseen uudella ajalla. Voidaan puhua painetun sanan inflaatiosta.

Tämä vastaansanomaton inflaatio aiheuttaa lukijan luopumista kahta tietä: ulkoista ja sisäistä. Käsittelen ensiksi puhtaasti ulkoista painetta.

Qvistin mukaan helsinkiläinen lukee vuodessa n. 20 kiloa sanomalehtiä, 11 kiloa aikakauslehtiä ja 3—6 kiloa kirjoja. Päivässä lukee 'keskimääräinen helsinkiläinen' 2 sanomalehteä, ja miespuolinen helsinkiläinen käyttää päivittäin tunnin tai enemmän sanomalehden lukemiseen, siis melkoisen osan vapaasta ajastaan. Kun kirjojen lukeminen vähenee iän mukana, lisääntyy lehtien lukeminen. Lukeminen keskittyy muutamisiin harvoihin suuriin lehtiin, niinpä Sanoma Oy:n osuus sanomalehtitilauksista oli 50 % ja irtonumero-ostoista 70 %. Sanomalehti luetaan läpi varsin perusteellisesti; suurinta suosiota nauttivat sarjakuvat.

Aikakauslehtiä tulee helsinkiläiseen kotiin keskimäärin neljä. Tässäkin on havaittavissa voimakas keskittyminen muutamisiin harvoihin lehtiin, ja keskittyminen jatkuu, kuten Qvist toteaa.

Kirjojen lukeminen muodostaa vaatimattoman osan kokonaislukemisesta. Suomi on kuitenkin eturivin maita — eräs kansallinen ennakkoluulo pitää siis paikkansa —: tutkituista helsinkiläisistä oli 67 % lukenut ainakin yhtä kirjaa kuukauden aikana, amerikkalaisista 50 %.

Kirjojen lukeminen keskittyy verraten pienelle aktiivisten lukijain ryhmälle, kun taas lehtien lukeminen jakautuu varsin tasaisesti. N. 18 % tutkituista oli lukenut miltei puolet kaikista vuoden aikana luetuista kirjoista, heistä kukin n. 50—60 kirjaa, tietokirjat ja ajanviete-kirjallisuus tietysti mukaanluettuina. Ei yhtään tai vain 2—3 kirjaa vuodessa lukeneiden määrä oli 31 %. Tilanne Helsingissä on kuitenkin parempi kuin yleensä Suomessa, jossa Gallup-tutkimuksen mukaan 36 % ei ollut lukenut vuoden aikana ainoatakaan kirjaa, ja vain 20 % oli lukenut vuodessa kuusi kirjaa tai enemmän (Helsingissä 55 %). Varsin lukutaitoisessa maassamme siis vain viidennes käyttää sanottavasti aikaa kirjojen lukemiseen, muut säästävät taitonsa lehtiin.

Sellainen on kvantitatiivinen tilanne lukemisharrastuksen alalla. Standardisoidun sanan tulva (joka vuosi vuodelta kasvaa) hallitsee ylivertaisesti painotuotteiden markkinoita.

Tämä merkitsee puhtaasti ulkonaista painetta kirjallista yhteisöä vastaan.

Tässä yhteydessä on jälleen tilaisuus selvittää kirjallisen yhteisön käsitettä. Millä perusteella on asetettava vastakkain sanomalehden lukeminen ja hyvän kirjan lukeminen?

Kirjallista yhteisöä rakentaa kirjoittajan persoonallinen sanoma lukijalle. Sellaista kommunikaatiota tapahtuu tietysti myös lehdistön välityksellä, puhtaimmin kulttuurilehdissä. Jokainen persoonallisen ja

yksilöllisen sanan käyttäjä, oli hän kirjallisuus- tai taidekriitikko tai itsenäinen poliittinen kirjoittaja, luo samanlaatuista kontaktia lukijansa kanssa kuin kirjailija kirjansa avulla. Mutta yleisesti pitää paikkansa, ettei sanomalehtien tehtävänä ole välittää persoonallista, vaan *epäpersoonallista*, *standardisoitua sanaa*, pääkirjoituksesta mainossivuille. Sanomalehti jakaa informaatiota ja propagandaa tapahtumista, tavoitteista ja tavaroista. En halua mitenkään väheksyä tätä tehtävää. En myöskään katso, että kaikki 'kirjan' nimellä käyvät painotuotteet välittävät yksilöllistä sanaa.

Lehdistö ja kirjallisuus voidaan asettaa vastakkain siinä mielessä kuin standardisoitu sana ja persoonallinen, yksilöllinen sana. Voidaan ehkä myös sanoa: kuin 'pakotettu' sana ja 'vapaa' sana. Vain jälkimmäinen luo kirjallista yhteisöä. Ja edellisen inflaatio painaa jälkimmäisen yhä ahtaammalle. Tämä on näköala, jota täytyy katsoa silmiin. Ainoa vastalääke on kirjallisen yhteisön idean elvyttäminen. Jos niin ei tapahdu, ovat kulttuurimuotomme tulevaisuuden näköalat varsin synkät.

Toinen ulkoinen syy, joka jatkuvasti aiheuttaa lukijan luopumista kirjallisesta yhteisöstä, on audiovisuaalisten tiedotusvälineiden tarjonta. Kulttuurimuotomme on kääntymässä kirjallisesta audiovisuaaliseksi. Jätän tämän aiheen pitemmältä käsittelyltä. Ilmoitan vain kantani, että kirjallinen kommunikaatio palvelee *yleensä* paremmin yksilöllistä hengenelämää, koska se vaatii vastaanottajalta aktiivisempaa sisäistä ponnosta. Siirtyminen kirjan äärestä television ääneen on yleisesti ottaen kulttuurionnettomuus.

Kirjallisen yhteisön korruptio etenee kuitenkin tehokkaimmin sisäistä tietä. Kysymys ei ole vain siitä, miten paljon (tai vähän) kirjallisuutta luetaan, vaan ennen kaikkea siitä, *miten* luetaan. Quistin käyttämä 'aktiivisen lukijan' käsite on puhtaasti kvantitatiivinen. On muodostettava myös kvalitatiivinen 'aktiivisen lukijan' käsite.

Esitän ensin pari huomautusta lukemisen käsitteestä.

Sanan tai lauseen *ymmärtäminen* merkitsee, että liitämme siihen kirjoittajan/puhujan tarkoittaman käsitteen tai mielikuvan tai näitten yhdistelmän. Yksilöllinen sanankäyttö, kohtaamme sen sitten kirjassa tai keskustelussa, vaatii suurempaa sisäistä aktiivisuutta käsitteiden ja mielikuvien maailmassa kuin kaavamainen sanankäyttö, jonka ymmärtäminen on sangen koneellinen tapahtuma. Kun jatkuvasti kohtaamme ainoastaan epäpersoonallista sanaa, vakiintuu käsitteiden ja mielikuvien liike mielessämme tiettyihin uriin. Urat käyvät yhä syvemmiksi; mahdollisuus yksilölliseen ajatteluun ja tuntemiseen vähenee. Yksilö on sisäisesti sidottu, ja tämän laatuinen epävapaus on olennaisempaa kuin ulkonainen vankeus.

Hyvin toimiva kirjallinen yhteisö on yksilöllisen hengenelämän yrittäjä. Se on eräässä mielessä yhteiskunnan elävä ydin, jonka kautta kasvu ja kehitys tapahtuu. Onko sen elinehtojen toteaminen ja puolistaminen taistelua tuulimyllyjä vastaan?

Liberaalin perusongelma: tehdä mahdolliseksi erilaisten ihmisten yhteistyö, siis tehdä mahdolliseksi ihmisten erilaisuus.

Jouko Tyyri «Nokivalkea»

Kaarlo Isotalon nimi esiintyi kymmenisen vuotta sitten runokokoelman «Yli karikon» kannessa. Kokoelman runoissa ilmenivät jo nykylyriikalle ominaiset piirteet. Vasta viime keväänä ilmestyivät seuraavat runot «Tämä meistä». Syksyksi valmistui ensimmäinen romaani «Telakka» ja tänä keväänä saattoi Karisto julkisuuteen toisenkin: «Maantie, romaani työttömistä».

«Telakan» kuvaus lähtee (Turun) kaupunkikuvaa hallitsevalta joelta saapuen sitä pitkin telakalle, missä kirjan tapahtumat ajoittuvat; on ensimmäisen neuvostoliittolaisen kauppasopimuslaivan vesillelasku. Tämän tiiviisti kuvatun tilaisuuden jälkeen kirjailija saattaa jokitelakan portille työnhakuun nuoren maalaispojan Viljo Niemisen. Lukija huomaa jälleen seuraavansa kehitystarinaa, nuorukaisen sopeutumista työ- ja kaupunkiympäristöön, heräämistä taiteellisiin harrastuksiin ja ensirakkauteen. Kirjan painopiste on yksilökuvauksissa, mutta yksilöiden taustana kirjailija tarkkailee telakkaa. Poliittisten puolueiden ja hajautuneen ammattiyhdistysliikkeen aikaansaama kuohunta telakalla on kirjailijasta saanut asiallisen tarkkailijan. Päähenkilö Viljo yksilöityy sivustaseurajaksi, joka ei aktiivisesti tartu toimintaan. Hänen luonnehtyypinsä etsiytyy taiteen poluille; Viljo käy vapaa-aikoina piirustuskoulua, missä myös tapaa Kertun. Toinen Viljolle läheinen ihminen on täti Fors, jonka luona hän asuu. Hiljaisissa, tapahtumattomissa tuokioissa Isotalo onnistuneesti löytää näiden kahden ihmisen välisen keskustelun. Viljoon tukien leskivanhus saa voimaa ja vanhuksen luottamuksesta nuorukainen kasvaa. — Työympäristön ihmisistä on kirjailija parhaiten onnistunut hahmottamaan levyseppä Laakson; hänessä on työtoverin 'ideaalia' samoin kuin luottamusmies Kaivolassa.

Kirjan kerronta on pääosiltaan sujuvaa, lyhyissä kuvauksissa ilmenee runoilijan herkkä ote. Keskustelumateriaalin käytössä löytyy paikoin heikkoutta. Kolmen eri kuvasarjan saumaton yhteenliittäminen ei kirjassa täysin onnistu, kertomus ei pysty muodostamaan monista ansioistaan huolimatta tiivistä romaanimuotoa.

Toisessa romaanissaan Isotalo jatkaa tosiasioiden toteamisen, ei pohtimisen linjaa. Pohtiminen jätetään lukijalle. Kirjailija ei myöskään pyri tekemään työttömyyskuvauksestaan reportaashia. Hän toteaa vuosikymmenien väliajoin toistuvan lamakauden kohdanneen ihmiset atomi-ajan kynnyksellä. Työttömyys on monille ihmisille ainoastaan sanomalehdistä ilmenevä tapahtuma, josta tiedetään vain työttömien lukumäärä. Tässä mielessä oletan yhdeksi teemaksi kirjassa esiintyvät sosionomin sanat: «Ja minä voin vakuuttaa, että suurin osa tämän maan ihmisistä on tuiki tietämätön siitä tilasta ja hädästä, mikä näitten työmaitten ihmisillä on. Tässä ei auta muu kuin se, että on herätettävä rehellisin osa kansasta näkemään kaikki tämä mädännäisyys — ennen kuin on liian myöhäistä...»

Onnettomuutta enteilevänä kohtalon kuvana välittyy kirjan perheille osaketalosta poismuuttaneiden tyhjiksi jättämät ikkunat. Työttömyyden uhreiksi joutuneet asuvat meidän keskuudessamme ja pitävät tiukasti paremmasta elintasosta kiinni. Kaskien ja Rantasten kohtalot ovat rinnakkaiset eron ollessa kirjan lopussa ainoastaan aseman huonontumisessa tai parantumisessa. Yksilöissään kirjailija ilmentää heidän sisäisen pelkonsa, häpeänsä, mutta myös suuttumuksen kun työttömiä epäillään

irtolaisiksi tai lajitellaan karjalaumana. Kirjan eri ympäristössä liikuttaessa henkilöissä ja asioissa usein poimitaan pelkästään varjopuolet, joka osoittaa pyrkimyksen olleen kärjistää huomioita. Työmaakuvauksissa luodaan aitoja, koettuja kuvia. Jo nimellään «Maantie» ilmaisee asioita tarkastellun horisontaalisella tasolla ja tässä tasossa kirjan esiintuomat yksityistapahtumat uskoo paikkansapitäviksi. Kuten jokaisen kirjan kohdalla, tulee lukijan pitää mielessään kysymystä: kestävätkö ne kaikki yleistämistä? Mitä lähempää lukija asiat näkee, sitä ankaremmin halutaan kiistää varjopuolet vaikka niitä olisikin. Vertikaalissa tasossa löytyy asiatarkastelun heikkouksia, mutta kysymyksessä hän ovat työttömän silmät tapahtumien näkijänä.

Kuvauspisteen rajoittuneisuudesta huolimatta meille välittyy elävä näkemys keskeltä kysymystä. Isotalo on sanonut yhteiskunnallisen romaanin syntyvän yksilön tuntiessa kitkaa yhteisöä kohtaan. Asioiden omakohtaisesti koettu kipeys lieenee osaltaan auttanut romaanin onnistumista. Vaikka henkilöiden puheessa vielä tapaa töksähtelyä samoin kuin viimeistelyssä kiireen merkkejä, on romaani rakenteeltaan huomattavasti esikoista tiiviimpi. Lyhyessä ajassa tapahtunut kasvu romaani-kirjailijana enteilee Isotalolle nousevaa asemaa yhteiskunnallisten ilmiöiden tarkkailijana.

C. G. JUNGIN PSYKOLOGIAN ÄÄRIVIIVOJA

Lauri Rauhala

Inhimillisen sielunelämän ymmärtämiseksi on Jungin mukaan välttämätöntä pitää aina mielessä se, kuinka psyykkinen on syntynyt ja kehittynyt erääksi elävien olentojen ominaisuudeksi. Alkuperäisintä on epäilemättä tajuton. Tajuihin ja tietoihin ovat tajuttoman myöhäsyntyisiä sivutuotteita. Käyttäytymistä ohjaava vaistojen toiminta tapahtuu alkeellisella kehitystasolla olevissa eläimissä ilman vastaavia elämyksiä tajuttomasti eli, kuten myös sanomme, funktionaalisesti. Elämyksellisen kokemisen mahdollisuus alkaa hitaasti versoa korkeammissa eläimissä. Vasta inhimillisellä tasolla saavutetaan rikas elämyksellisen kokemisen aste ja voidaan mielekkäästi puhua tiedostetusta ja tiedostamattomasta sisällöstä.

Kun ihminen lajinkehityksessään satojatuhansia vuosia sitten saavutti suunnilleen nykyisen hermostollisen rakenteensa, määräytyi sa-

malla alkukantainen kaikille ihmislajin yksilöille yhteinen elämyksellinen kokemistapa. Vaikka tietoisessa sielunelämässä on sen jälkeen tapahtunut huomattavaa kehitystä, varsinkin elämyssisältöjen käsitteellisessä vallitsemisessa, on alkuperäisen kokemuksen mahdollisuus meissä yhä jäljellä. Tietyissä olosuhteissa, jolloin puhtaaksiviljelty korkeanasteinen ja älyllistävä käsitteellisyys ei vallitse elämyksellämme, alkukantainen kokemistapa saattaa tulla esiin. Juuri tätä kokemuksen mahdollisuutta Jung tarkoittaa puhuessaan kollektiivisesta tiedottomasta. Kollektiivisen kokemistavan mukaisia elämyksiä kulttuuri-ihmiselläkin saattaa olla esim. suuressa hädässä ja vaarassa, psyykkisissä häiriötiloissa sekä tavallisimmin unissa. Saatamme unessa kokea esim. jonkin meissä funktionaalisesti vaikuttavan vaiston elämyksellisen vastineen, joka on aivan toinen kuin ne elämyssisällöt, jotka meillä on, koettaessamme valvetilassa tieteellisesti selittää vaistoja. Ne ilmiöt, joita kontrolloidussa valvetietoisuudessa tarkastelemme käsitteiden avulla, ovat kollektiivisessä kokemuksesta omalla tavallaan hahmottuneet. Niinpä unessa jonkin voiman, esim. vietin elämyksellisenä vastineena saattaa esiintyä eläin, pauhaava virta, voimakas affektiivinen elämys yms. konkreettinen tai kuvallinen ilmentymä. Alkukantaiset elämykset eivät koskaan ole abstraktisia kuten rationaaliset käsitteet. Jos alkukantainen yhteinen kokemistapa personifioitaisiin, syntyisi kollektiivinen ihminen, jolla ei olisi mitään yksilöllisyyttä eikä aikaan tai paikkaan sidonnaisuutta. Näistä jokaisella lapsella jo syntyessään olevista kokemisvalmiuksista eriytyy hänelle vähitellen persoonallinen minä-tietoisuus. Kollektiivisesta kokemistavasta Jung käyttää myös nimitystä «objektiivinen sielullinen». Tällä hän tähdentää sitä, että kollektiivisen kokemistavan avulla on mahdollista päästä ymmärtämään vaistojen viisautta ja muita ihmisenä olemisen peruslakeja, ennen kuin mikään kulttuurivaikutus on niitä omia tarkoituksiaan varten muovannut.

Tärkeänä todisteena kollektiivisen kokemistavan olemassaolosta ovat Jungilla mm. mytologiat, uskonnot, rituaalit, näyt ja ilmestykset sekä taiteen muodot. Niissä toistuvat hänen mielestään eri kulttuuripiireissä halki aikojen eräät yleiset motiivit, joiden olemassaoloa olisi muuten vaikeata selittää, ellei oletettaisi ihmisen hermostolliseen rakenteeseen kuuluvia tekijöitä, jotka, niin pian kuin ne ovat olemassa, johtavat välttämättömästi samantapaiseen kokemukseen.

Niitä kuvallisia tiivistymiä, jotka ovat kollektiivisessä kokemisessa merkitysten kannattajia vastaten ikäänkuin rationaalisen valvetietoisuuden käsitteitä, Jung kutsuu arkkityypeiksi. Niitä Jung erottaa ja luonnehtii useita. Aluksi arkkityypin käsite aiheutti paljon väärinkäsityksiä ja Jungin ajatusten virheellistä tulkintaa. Otaksuttiin Jungin tarkoittaneen arkkityypeillä jonkinlaisia valmiina perittyjä mielikuvia. Tämän hämmingin johdosta Jung on myöhemmin lukuisissa yhteyksissä koettanut täsmentää arkkityypin merkitystä. Hän selittää, että se funktionaalisessa merkityksessä on kokemista määräävä muoto, skeema, determinantti tai likipitään samaa kuin vaisto. Elämyksellisessä merkityksessä se on meissä viriävän vaiston tai muun funktionaalisen kuva. Perityksi ei siis edellytetä mielikuvien sisältöjä, vaan tietynlaisten mielikuvien kokemuksen mahdollisuus. Arkkityyppi on tässä hahmokvaliteetin kaltainen. Sitäkään ei peritä sisällöllisesti valmiina, mutta sen kokemuksen mahdollisuuden on oletettava periytyvän, koska se suotuisissa olosuhteissa tarjoutuu kaikille normaaleille henkilöille sukupolvesta toiseen.

Kollektiiviseen kokemistapaan emme aina saa helposti tai välittömästi kosketusta sitä halutessamme. Sen vuoksi Jung sanoo sen muodostavan tiedottoman sielunelämän syvimmän kerrostuman. Lähem-

pänä tietoisuutta ja siksi helpommin elämysmaailmaamme tunkeutuvaa on sen sijaan persoonallinen tiedoton. Laajuudeltaan Jungin persoonallinen tiedoton vastaa suunnilleen sitä, mitä Freud tarkoitti tiedottomalla. Persoonallinen tiedoton sisältää tietoisuudesta häipyneitä muistoja, torjuttuja eli aktiivisesti unohdettuja mielteitä, aistimuksia, jotka eivät ole kylliksi voimakkaita herättääkseen tiedostetun havaintoelämyksen, sekä sisältöjä, jotka eivät ole valmiita tiedostettaviksi. Persoonallinen tiedoton muodostaa tiedostetun persoonallisuuden negatiivisen puolen, toisin sanoen tunnetun, hyväksytyn ja tietoisesti sovelletun sielunelämän jonkinlaisen alempiarvoisen vastineen, jota Jung kutsuu myös nimellä Schatten, varjo. Varjo näyttäytyy, kuten kollektiivinen tiedotonkin mm. unissa ja projektioissa. Henkilöissä, joihin varjo projisioidaan, saattavat ilmetä omat tiedostamattomiksi jääneet heikkouktemme tai hyveemme. Tuntemiemme ihmisten joukossa hän, jota voimme kaikkein vähimmin sietää, saattaa juuri olla oman varjomme edustaja.

Psyykkisessä tapahtumisessa persoonallinen ja kollektiivinen tiedoton eivät ole selvästi toisistaan erotettavissa. Persoonallisen tiedottoman aineksia eri yhteyksissä tiedostettaessa saattavat ne värittyä arkkityyppisen kokemistavan sävyillä. Toisaalta arkkityyppinen ydin saattaa esim. unikokemukseen tullessaan vetää sinne mukanaan myös persoonallisen tiedottoman sisältöjä. Siksi unien tulkitseminen on usein niin vaikeata.

Kollektiivisen ja persoonallisen tiedottoman yläpuolella tai rinnalla esiintyy sitten tietoinen sielunelämä. Keskeinen asema Jungin sielunelämän kuvauksessa on introversio-extraversio vastakohtaisuudella. Introversio ja extraversio eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia tyyppejä joko-tahi periaatteen mukaan, jollainen vallitsee useimmissa muissa varsinaisissa typologioissa. Ne ovat psyykkistä perusasennoitumista kuvaavia ulottuvuuksia, jotka kummatkin on aina otettava huomioon jotakin henkilöä luonnehdittaessa. Äärimmäisissä tapauksissa on vain toinen hyvin kehittynyt ja differentioitunut, toinen heikosti kehittynyt ja diffuusi. Tavallisinta on jommankumman suhteellinen vallitsevuus. Alikehittyneisyys ja heikko differentioituneisuuden aste on samaa kuin tiedoton — persoonallisen tiedottoman merkityksessä.

Tätä persoonallisuuden kuvauksen peruskaavaa Jung täydentää neljällä sielunelämän funktiolla, jotka ovat ajattelu, tunne, aistiminen ja intuitio. Ne kaikki esiintyvät sekä introversiossa että extraversiossa ja muodostuvat luonteeltaan hyvin erilaisiksi sen mukaan, kumman perusasennoitumisen sävyttämiä ne ovat. Niinpä esim. introversiivinen tunne on hyvin toisenlaista kuin extraversiivinen. Myös näissä funktioissa ilmenee kehittyneisyys-alikehittyneisyys polaaraisuus. Ne muodostavat vielä sellaisen parisysteemin, että ajattelu ja tunne, aistiminen ja intuitio ovat vastapareja. Kun toinen on hyvin kehittynyt ja differentioitunut, on vastapari alikehittyneisyys ja diffuusi. Siten esim. ajattelu ja tunne eivät yleensä ole samassa henkilössä hyvin kehittyneitä, vaan toinen jää pääasiallisesti persoonallisen tiedottoman alkukantaiselle kehitystasolle. Vaikka tunne on heikosti kehittynyt, ei se silti puutu ihmisen omasta kokemuksesta tai hänen käyttäytymiskuvastaan. Päinvastoin voi olla, että tunne on niissä hallitseva. Mutta tunnetta edellyttävät ratkaisut saattavat korkeasta älyllisestä tasosta huolimatta olla hämmästyttävän infantilisia. Tunteella ei pystyttyä operoimaan sen omissa asioissa. Yksilöllinen persoonallisuuden kuva jää riippumaan siitä, kumpi perusasenteista ja mikä funktioista on parhaiten differentioitunut sekä siitä, mikä on toisten funktioiden kehittyneisyyden järjestys ja tietoisien sovellutuksen aste.

Jungin mukaan sielunelämässä vallitsee näin järjestelmästä itsestään

aiheutuva tendenssi yksipuolisuuteen asenteitten ja funktioitten valinnassa sekä sovellutuksessa. Ellei ihminen ole erityisen valpas henkisen laaja-alaisuuden vaalimisessa, saattaa syntyä epäkelpoa liikakasvua yhtäällä ja surkastumista toisaalla. Sielullisen tapahtumisen ja kokemuksen yksipuolisuus on keskeistä psyykkisissä häiriöissä. Esim. ajattelun, intellektualisoinnin yksipuolinen ja liiallinen viljely sekä siitä seuraava tunne-elämän näivettyminen johtaa helposti neuroosiin tai on suorastaan sitä. Intellektuaalinen harrastus saattaa muodostua pakonomaiseksi paoksi todellisuudesta. Rikasta inhimillistä ja sopusointuista elämää ei voi olla ilman hyvin kehittyntä ja tietoisuuden tasolla sovellettua tunnefunktiota. Sielullisen terveyden ehtona on molempien perusasenteitten ja kaikkien neljän funktion tasapainoinen suhde. Kun todetaan, että perusasetelmana jossain psykoneuroosissa on ajattelun liika- ja tunteen vajaafunktio, ei tällä ole vielä selitetty *miksi* näin on. Se vaatii yksityiskohtaista tutkimusta. Yksipuolisuuteen johtavia tekijöitä on aina lukuisia. Niiden joukossa eräänä vaikuttajana saattaa olla myös sukupuolielämän piirissä esiintynyt kehityshäiriö, jota Freud tähdentää.

Milloin sielunelämän perusasenteitten ja toimintojen yksipuolisuus on räikeää, rikasta kokemista sekä elämisen mahdollisuuksia rajoittavaa, on psykoterapian tehtävänä yrittää palauttaa tasapaino ja vastakaisuuksien rinnakkaiselo. Introversio ja extraversio sekä kaikki neljä funktiota ovat periaatteessa yhtä arvokkaita. Vastakohdat ovat toisiaan täydentäviä eivätkä sinänsä patologisia sen vuoksi, ettei niitä tunneta tai sovelleta. Torjunnan tuloksena saattaa persoonallisessa tiedottomassa olla myös patologista sisältöä. Sen sijaan kollektiivinen tiedoton edustaa suurinta sielullisen terveyden ja elämänviisauden astetta, jos sen symbolikieli ymmärretään. Sen antamien viitteiden huomioonottaminen täydentää vielä syvällisemmällä tavalla sielunelämää kuin persoonalliseen tiedottomaan jääneitten asenteitten ja funktioitten kokonaisuuteen integroiminen. Jung puhuu väsymättä sielunelämän vastakohtaisuuksien, tiedottoman ja tietoisien, perusasenteitten ja funktioitten toisiaan täydentävästä tehtävästä. Jonkinlainen täydellisen ihmisen ihanne olisi sellainen, jossa kaikilla vastakohtaisuuksilla olisi sijansa. Sellaista tilaa ei tietenkään koskaan saavuteta, mutta ihminen voi kuitenkin pyrkiä liittämään elämyksellisen kokemuksen ja tietoisien sovellutuksen piiriin mahdollisimman paljon siitä, mikä ei rajoittuneeseen arki-kokemukseen sisälly. Tätä eheytyksen ja sisäisen rikastumisen prosessia Jung kutsuu yksilöllistymiseksi, individuaatioksi. Se on myös korkein päämäärä. Ihmisen pitäisi tulla siksi, miksi hän on tarkoitettu olemaan.

Jungin ajattelutapa ja metodi on fenomenologinen. Hän tähdentää painokkaasti psyykkisen todellisuuden reaalisuutta ja itsenäisyyttä. Jungille psyykkinen ilmiö, esim. uskonnollinen kokemus on sinänsä tosiasia ja ansaitsee tutkimusobjektin arvon. Sen olemassaololle ei tarvitse etsiä somaattisia todisteita esim. aivotoiminnasta. Jungin kuvauskieli ei ehkä aina tyydytä nykyisen psykologian täsmällisyyden vaatimuksia. Se on maalailevaa, vertauskuvallista ja enemmänkin elämykselliseen kokemukseen vetoavaa kuin tieteelliseen täsmällisyyteen pyrkivää. Jung puolustautuu kuitenkin sillä, että hän käsittelee asioita, joista ei voida puhua rationaalisin käsittein kadottamatta huomattavaa osaa niiden olennaisimmasta luonteesta. Sen vuoksi niistä on puhuttava viittauksenomaisesti odottaen ja toivoen, että sillä aktivoitaisiin kuulijassa samankaltainen kokemus, joka sitten olisi se yhteinen kieli, jonka avulla merkitykset varsinaisesti toiselle välitettäisiin. Tämä on mahdollista psykoterapiassa ja muussa ihmisten keskeisessä tunnepohjaisessa yhteydenpidossa, mutta tieteessä se tuottaa vaikeuksia.

Kristinusko ja uskonnollinen elämä

Katsauksen no:ssa 2/61 on käsitelty kysymystä »Onko kristinopin ja uskonollisen elämän yhteys katkennut?» niin suurella asiantuntemattomuudella, että — vaikka kirjoittaja myöntääkin esittävänsä asiasta subjektiivisen näkemyksen — katson erittäin aiheelliseksi yrittää seuraavassa oikaista tärkeimpiä kirjoituksessa esiintyneitä erheellisiä väitteitä.

1. Kirjoittaja väittää aluksi, että länsimaiseen kulttuuriympäristöön syntynyt ihminen on jossain »merkittävässä asemassa» sen vuoksi, että hän saa vanhemmiltaan ja opettajiltaan valmiin kulttuuriperinnön, jonka osana on myös kristinusko.

Kirjoittajan esittämien syiden vuoksi länsimainen ihminen ei käsittääkseni ole sen merkittävässä asemassa kuin monien muidenkaan kulttuuriympäristöjen ihmiset. Sillä joskin länsimainen ihminen on saanut vanhemmiltaan määrätyn kulttuuriperinnön ja sen mukana hänen on otettava kanta myös kristinuskoon, niin samoin esim. intialainen saa vanhemmiltaan määrätyn kulttuuriperinnön, ja hänen täytyy ottaa kanta oman kulttuurinsa uskontoon, tässä tapauksessa hindulaisuuteen. Vasta jos myönnetään, että kristinusko on erikois- asemassa muihin maailman suuriin uskontoihin verrattuna, on myös länsimainen ihminen erikois- asemassa muiden suurten kulttuurien ihmisiin nähden. Mutta tätä erikois- asemaa kirjoittaja tuskin kristinuskolle myöntää.

2. Luetellessaan kristillisen maailman- katsomuksen olennaisimpia piirteitä kirjoittaja mainitsee, että »johonkin seurakuntaan kuuluminen ja määrätyn menoin toteutettuun jumalanpalvelukseen osallistuminen ovat korvaamattomaksi avuksi kristittynä olemiselle». Tämä pitää kyllä osittain paikkansa, mutta korostus on väärä. Kristinuskossa on oleellisempaa kuuluminen Kristuksen kautta näkymättömään Jumalan valtakuntaan — pyhien yhteyteen — maan päällä kuin johonkin näkyvään paikalliseen seurakuntaan, joka on vain katoava — vaikkakin erittäin arvokas — inhimillisen elämän muoto ja väline, koska sen puitteissa ihminen voi samalla kuulua Jumalan valtakuntaan maan päällä. Samoin on väärin korostaa »määrätyn muodon toteutettua jumalanpalvelusta», koska »muoto» jumalanpalveluksessa on juuri sen muuttuva ja katoava inhimil-

linen puoli ja koska oleellisinta siinä on itse »Jumalan palvelus», jolla ihminen pysyy Jumalan yhteydessä ja saa voimaa jatkuvaan sisäiseen elämään Kristuksessa.

3. Kirjoittaja väittää, että nykyaikana »suurin osa kristillisten seurakuntien jäsenistä on vain nimi- ja tapakristittyjä» ja että valtaosalla ei ole »edes sen vertaa kiinnostusta omaa uskontoaan kohtaan, että jaksaisivat käydä kirkossa».

Tämä väite voi pitää paikkansa, mutta sitä on vaikea verifioida. On monella kristillisellä tasolla eläviä ihmisiä, enkä ainakaan itse uskaltaisi useinkaan vetää rajaa todellisen kristityn ja nimikristityn välille. Kirkossakäynti ei suinkaan ole mikään kristittynä olemisen ja elämisen ehdoton mittapu. Jumalan sanaa voidaan kuunnella myös kodeissa, seurapaikoilla, radiosta ja televisiosta sekä lukea kirjoista ja lehdistä. Sitä saadaan myös koti- ja koulutuskasvatuksessa ja opetuksessa sekä erilaisissa keskustelutilaisuuksissa. Ihmiselämä kestää usein monia vuosikymmeniä, ja kristityksi tuleminen on mahdollista vielä viimeisinä elintunteinakin. Siksi on syytä suhtautua varovasti käsitteisiin nimi- ja tapakristitty.

Oudolta tuntuu myös kirjoittajan huomautus, ettei »edes Jumalan olemassaolosta olla enää varmoja». Kunpa siitä oltaisiinkin varmoja, niin koko tämä maailma voisi olla toisenlainen! Mutta Jumalan olemassaoloa ei ole voitu tieteilisestikin koskaan todistaa eikä vastaisuudessaakaan voida, ellei Jumala toisin ilmoita itseään. Jumalan olemassaolo on ihmisille ollut aina ja on edelleen uskon sekä sisäisen kokemuksen ja varmuuden asia. Siksi ei kukaan kristitty voi olla varma muutoin kuin sisäisen kokemuksensa ja uskonsa perusteella. Siksi ihmiskunta tarvitsee uskoa Jumalaan — ei niinkään paljon tietoa Jumalasta.

4. Kirjoittaja väittää, että »vertaileva uskontojen tutkimus on osoittanut kiistattomasti, että valtaosa Raamatun, etenkin evankeliumien elämäntutkimuksellista aineksista, jopa Jeesuksen elämänvaiheina pidetyistä tilannekuvauksista on peräisin eri kansojen keskuudessa kiertelevistä elämäntutkimuksellista tarinoista. Matteus, Luukas, Johannes jne. ovat siten olleet eräänlaisia Eljas Lönnrothin edelläkävijöitä, jotka ovat keränneet itämaista perimätietoa muistiin ja koonneet siten kukin oman eepoksensa.»

Tosin pitää paikkansa, että monissa uskonnoissa on samankaltaisia aineksia kuin kristinuskossa, mutta mikään kristillinen tutkimus ei voi todistaa, että Uuden Testamentin evankeliumit olisivat jonkinlaisia Kalevalaan verrattavia eepoksia, jotka sisältäisivät vain itämaista elämänviisautta ja legendoja. Se että kristinuskon ulkopuolella tunnetaan kaste, ehtoollinen, rukous, Jumalan kuolema ja ylösnouseminen kolmantena päivänä, »syntipukkiajatus», jossa koko kansan synnit sälytetään jonkin ihmisen tai eläimen harteille, jne., ei vielä todista mitään kristinuskon totuutta tai edes sen erikoisasemaa vastaan. On täysin mahdollista uskoa, että **homo religiosus** on yleisessä jumalanetsinnässään löytänyt nämä uskonnollisen elämän viljelymuodot, jotka itsensä ilmoittanut Jumala on myös valinnut ihmiselle pelastus-, palvelu- ja yhteydenpitomuodoiksi. On päinvastoin hyvin luonnollista, että Jumala tosiasiaassa käyttäisi muotoja, jotka ovat ihmisen psykofyysiselle rakenteelle luonteenomaisia ja ihmiskunnalle jo ennestään tuttuja. On syytä muistaa, etteivät muodot tässäkin tapauksessa ole ratkaisevia, vaan itse lunastustapahtuma ja usko, jolla ihminen ankkuroituu Jumalaan, sekä kristillinen rakkaus, joka jatkuvasti ajaa ihmistä »rakastamaan lähimmäistä niin kuin itseään».

5. Naivi on myös kirjoittajan väite, että ihmisen psyykkisiin ominaisuuksiin kohdistunut tutkimus olisi järkyttänyt kristinuskon perusteita. Ilman psyykkisiä tutkimuksiaakin on selvää, että ihminen voi nähdä harhanäkyjä, »langeta loveen», kokea ekstaattisia tiloja jne. ilman, että näillä tiloilla on jumalallista alkuperää. Uni ja valveillaolo, todellisuus ja epätodellisuus, normaali ja epänormaali, mielenterveys ja -sairaus kettavat elämän variaatioiden runsauksessa toisiaan, eikä niiden välillä usein tunnu olevan edes aste-eroa. Mikä toisen mielestä on normaalia, voi toisen mielestä olla epänormaalia, ja mikä toisen mielestä on jumalallista, voi toisen mielestä olla psyykkinen häiriötila tai suorastaan taikauskoa ja demonisuutta.

Mutta miten tämä voisi järkyttää kristinuskon perusteita? Kuka voi todistaa, että Jeesus ja Paavali olivat hallusinaatioita kokevia sairaalloisia ekstaatikkoja, yhtä vähän kuin kukaan voi todistaa, että Jeesus oli Jumalan Poika ja Paavali Jeesuksen valitsema apostoli? Ei ole mielekäästä kumota kristinuskon aitoutta sillä, että määrätty ihmiset voivat kokea hallusinaatioita, »langeta loveen», nähdä »pikku ukkoja» tai olla melisairaita. Jos kristinuskko halutaan todistettavasti kumota, on myös pystyttävä todistamaan, että Jeesus ei ollut Jumalan Poika ja että Paavali ei ollut Jeesuksen valitsema apostoli. Mutta sen todistamiseen ei kukaan pysty, vaikka kirjoitettaisiin tuhansia kirjoja, joissa näin väitettäisiin.

Jälleen on kysymys uskosta — ja vain uskosta! Toinen voi valita elämänperustakseen kristinuskon, toinen jonkin muun uskon, esim. uskon siihen, ettei Jumalaa ole, eli ateismin.

6. Kirjoittaja pitää merkityksellisimpänä kristinuskon luhistumiseen johtaneena havaintona sitä, että usko ja siveellisyys ovat hänen käsityksensä mukaan osoittautuneet kristinuskossa toisistaan riippumattomiksi.

Tunnettu tosiasia on, että uskonto ja moraali ovat kaksi suhteellisen itsenäistä ihmisen henkisen olemuksen — ja siten myös korkeamman kulttuurin — ilmenemismuotoa samoin kuin tiede ja taidekin. Ihmiskunnan historiassa uskonto ja moraali — pyhyys ja hyvyys — eivät suinkaan ole aina kulkeneet käsi kädessä, vaan on ollut uskontoja, joihin on liittynyt hyvin moraalittomia piirteitä, kuten ihmisuhreja, itsensä silpomista, tempeliprostituutiota, seksuaalisia orgioita jne. Kristinuskon kuitenkin ollut aina uskonto, jonka olemukseen ovat liittyneet korkeat siveelliset ihanteet, mm. kymmenen käskyä ja Jeesus Nasaretilaisen korostama anteeksipyytävän ja -antavan, palvelevan rakkauden käsky. Ei suinkaan ole kristinuskon vika, että »kaikki jumalallinen turmeltu ihmisten käsissä» ja että ihmiset ovat usein vääristäneet kristinuskon siveysopin ahdashenkiseen ja tuomitsevaan kasuistislegalistiseen suuntaan, käyneet kristinuskon nimessä sotia, pystyttäneet noitarovioita, harjoittaneet inkvisitiota tai eksyneet aistillisten nautintojen tielle.

Tämä itsekäs, riitaisa, kateutta, panettelua, tuomionhenkeä, kovuutta, julmuutta ja vihaa täynnä oleva ihmiskunta tarvitsee korkeata siveellistä ihannetta, jollainen sille on annettu kristinuskon rakkaudenetiikassa. Itse elävästi koetussa kristinuskossa sille on annettu myös voima, jolla se voi pyrkiä tätä ihannetta kohti. On vain valitettavaa, että jaloimmat kristityt persoonallisuudet ovat harvoin joutuneet kansojen johtajapaikoille, ja siten kristillinen siveellisyys on harvoin päässyt vaikuttamaan kansainvälisissä tai edes kansallisissa puitteissa. Parannusta ihmiskunnan, kansojen ja yksilöiden moraalissa ei ainakaan saada aikaan siten, että kielletään siveellinen ihannekin. Jos ihminen panee korkean kristillisen rakkaudenetiikan pois viralta, niin silloin on siirrytty auttamattomasti »ojasta alikkoon» ihmisen ja koko ihmiskunnan moraalisen kasvatuksen tiellä. Ihmiskunta tarvitsisi vain paljon enemmän Franciscus Assisilaisen kaltaisia kristittyjä persoonallisuuksia, jotka eivät antaisi »mammonan» turmella itseään kristillisen etiikan toteuttamisen tiellä. Mutta vika on meissä ihmisissä — ei kristinuskossa!

Mutta tänä maallistumisen aikakaute-

nakaan ei suinkaan pidä paikkaansa kirjoittajan väite, että »tosiasioista perillä oleva ja itseään ja elämää tunteva ihminen ei kykene enää löytämään perin juurin laholta tuntuvasta kristinuskosta mitään aineksia elämäkatsomuksensa perustaksi.» Korskeata puhetta vastoin kymmenientuhansien kristittyjen todistusta tässäkin maassa! Näin voi kirjoittaa vain henkilö, joka itse ei ole perillä tosiasioista ja jolle kristinuskon sisäinen maailma ei ole saanut aueta.

7. Sitä vastoin olen kirjoittajan kanssa samaa mieltä, että kristinuskon maallistumisen mukana on seurannut myös uskonnollisen elämän näivettyminen — tämä ehkä sen vuoksi, että nykymaailma on intellektualisoitunut, realisoitunut ja asiallistunut. Samoin olen kirjoittajan

kanssa yhtä mieltä siinä, että monet ihmiset täyttävät uskonnollisen elämän puutteesta aiheutuvan tyhjiön elintason ja aineellisen elämän palvonnalla. Näin tekevät valitettavasti myös monet kristityt, koska he eivät jaksa tehdä täyttä totta kristillisyydestään. Tässä mielessä kirjoittajan puheenvuoro on samalla aiheellinen memento kaikille nykyajan kristityille, joiden olisi syytä paneutua uskonelämässä enemmän Jeesuksen, Jوهانnekseen, Paavalin, Franciscus Assisilaisen, Tuomas Kempiläisen ym. suurten kristittyjen persoonallisuuksien sisäiseen maailmaan, josta käsin meille tämän maailman katoavaan muotoon — rikkauteen, valtaan ja kunniaan — kiintyneille ihmisille avautuvat häikäisevän kirkkaat tosi-ihmisyyden ihanteet.

Yrjö Massa

Maailmankirjallisuuden kuolemattomat ja heidän teoksensa

HENRIK SCHÜCK

YLEINEN KIRJALLISUUDEN HISTORIA 1–10

»Maailmankirjallisuus levittäytyy laajana panoraamana lukijan eteen.»
(Aamulehti)

»Yhtä paljon kulttuurihistoriaa kuin kirjallisten tapahtumien esittelyä —
elävää ja värikästä luettavaa.»

(Maakansa)

Suom. Katri Ingman-Palola. 4 000 sivua, 320 kookasta kuvaa. Hinta osalta kangask. 800 mk, nahkaselk. kaksoisosa 1 850 mk; koko teos vastaavasti 8 000/9 250 mk.

Kuusi osaa kaupoissa

WSOY

pirteä

kiintoisa

mukava

APULEHTI – KULTALEHTI

apu

yli
miljoona
lukijaa

BERLIINI JA SOTA

Viime viikkoina ovat eräät huomattavimmat poliittiset tarkkailijat tulleet siihen tulokseen, että Berliinin kriisi — ellei ihmettä tapahdu — seuraavan puolen tai puolentoista vuoden kuluessa johtaa paikalliseen tai planetaariseen sotaan. Tämä on ilmeisesti pahin tähänastinen kylmän sodan konflikti, jossa kumpikin osapuoli on eräältä kannalta oikeassa; hallitusten propaganda on aikaansaanut jo melkoisen tunnekuohun kummassakin leirissä oikean asian puolesta; ja hallitukset ovat julkisesti sitoutuneet olemaan 'lujia' loppuun asti.

Walter Lippman varoitti äskettäin amerikkalaisia televisiossa: Hruschtshev ei tule tällä kertaa perääntymään. Hän ei voi vaikka tekisi mieli. Hän on liittänyt kaiken henkilökohtaisen arvovaltansa Berliinin statuksen muuttamiseen. Hän tulee ennen vuoden loppua solmimaan Itä-Saksan kanssa rauhansopimuksen, joka johtaa siihen, että Itä-Saksan hallitus saa kulkutiet lännestä Berliiniin valvontaansa. Ja tähän tilanteeseen ovat länsivallat, kaikista tiedoista päätellen, takoneet vain yhden suunnitelman. Jos Itä-Saksa ryhtyy jollakin lailla rajoittamaan liikennettä lännestä Berliiniin, Atlantin liitto lähettää panssariosaston kulkutietä pitkin. Tämä merkitsee sotaa. Siitä hetkestä lähtien, jolloin Itä-Saksa aloittaa suvereenin valvontansa näillä kulkuteillä, on sodan vaara joka tapauksessa läsnä päivästä päivään, mikäli toinen osapuoli ei peräänny nykyisistä asemistaan. Liddel Hart, Englannin ehkä etevin sotilasasiantuntija, on analysoinut tämän tilanteen kaikessa pelottavuudessaan.

On hyvin todennäköistä, etteivät Kennedy ja Hruschtshev henkilökohtaisesti halua sotaa. Mutta he ovat ajautuneet tilanteeseen, jossa ei ole muuta valinnan varaa kuin katkera arvovaltatappio tai sota; ellei viime hetkellä löydetä ratkaisun kaavaa, jonka nojalla toinen osapuoli voi perääntyä kasvojaan menettämättä. Mitään sellaista kaavaa ei ole vielä näkyissä.

De Gaulle on yksityisesti sanonut, että Ranskan kohtalo ratkaistaan tänä syksynä Berliinissä. Myös Suomen tulevaisuus tullaan ehkä ratkaisemaan Berliinissä, ellei tänä syksynä, niin seuraavan puolentoista vuoden kuluessa. Meidän on Suomessa tarkoin seurattava tilanteen kehittymistä — ja valittava presidentti, joka parhaiten pystyy sen tekemään. Meillä on tuskin syytä, tässä tihenevässä hämärässä, kokeilla ulkopoliittisesti kokemattomalla valtionperämiehellä.

Reijo Wilenius